

Шлапак В. П., д-р с.-г. наук, професор
Мамчур В. В., канд. с.-г. наук, доцент
Адаменко С. А., канд. біол. наук, доцент

Уманський національний університет садівництва

ЗАХОДИ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ПРОНИКНЕННЯ ІНВАЗІЙНИХ РОСЛИН ТА ЇХ ЗНИЩЕННЯ НА ТЕРИТОРІЇ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ

За фізико-географічними, кліматичними і ґрунтовими ознаками територія Черкащини належить до лісостепової природно-кліматичної зони. За сприятливих кліматичних умов вона багата на рослинність, славиться цінними мальовничими лісами. Ліси Черкащини за своїм екологічним і соціально-економічним значенням та місцезнаходженням виконують переважно захисні, кліматорегулюючі, водоохоронні, санітарно-гігієнічні та оздоровчі функції і мають обмежене експлуатаційне значення. Вони відіграють значну роль у розвитку регіональної економіки, покращенні навколишнього природного середовища.

Питаннями усунення інвазійних рослин в останні роки займалися В. Я. Марюшкіна [1], Л. Г. Любінська, Т. О. Маланчук, М. М. Рябий [2].

У зоні діяльності Черкаського обласного управління лісового і мисливського господарства нами виявлено 17 інвазійних видів, які поширені в лісових насадженнях та на відкритих лучно-степових ділянках. Проведено аналіз про загрозу інвазійних видів, що інколи використовуються в озелененні. Такі рослини акліматизувались в Україні і активно розмножуються й поширюються. Вони створюють непосильні умови конкуренції для інших видів, оскільки здатні дружно проростати, формувати щільні зімкнені куртини чи зарості. Водночас, у таких щільних популяціях зберігається їх здатність до ефективного плодоношення. Крім того, при механічних пошкодженнях більшості інвазійних рослин (наприклад, скошуванні) відбувається посилене відростання пагонів. Найгіршим є те, що такі види можуть потрапляти в природні чи напівприродні екосистеми (луки, степи, ліси), масово в них розмножуватись і витіснити місцеві види.

Таблиця 1. Найнебезпечніші інвазійні рослини, що поширені в лісових насадженнях та на відкритих лучно-степових ділянках, які підлягають знищенню

№ п/п	Група	Назва виду українська	Назва виду латинська	Проектовані заходи
1	I	Клен американський	<i>Acer negundo</i> L.	Пасовища прилеглі до насаджень, необхідно викошувати безперервно. Усунення можливо лише після декількох років обробітку механічним способом. Можливе досягнення результату частковим видаленням кори.
2	I	Айлант найвищий	<i>Ailanthus altissima</i> (Mill.) Swingle	
3	II	Акація біла	<i>Robinia pseudoacacia</i> L.	
4	I	Аморфа кущова	<i>Amorpha fruticosa</i> L.	
5	I	Амброзія полинолиста (карантинний)	<i>Ambrosia artemisiifolia</i> L.	Скошування два рази на рік і, особливо, до початку цвітіння. Механічне видалення невеликих осередків.
6	I	Череда листяна	<i>Bidens frondosa</i> L.	Проблему вирішить лише багаторазове скошування до цвітіння рослин, збирання сухої трави та її спалювання.
7	I	Гринделія розчепірена	<i>Grindelia squarrosa</i> (Pursh.) Dunal.	
8		Соняшник бульбистий (топінамбур)	<i>Helianthus tuberosus</i> L.	Якісна очистка посівного матеріалу (звертати увагу, особливо, на посівний матеріал конюшини та люцерни). Чергування в сівозміні озимих і просапних культур.
9	I	Чорнощир нетреболистий	<i>Iva xanthii</i> folia Nut.	
10	I	Золотушник канадський	<i>Solidago canadensis</i> L.	У період появи сходів їх необхідно знищити боронуванням та культивацією.
11	III	Щириця біла	<i>Amaranthus albus</i> L.	
12	III	Щириця загнута	<i>Amaranthus retroflexus</i> L.	Проблему вирішить лише багаторазове скошування до цвітіння рослин, збирання сухої трави та її спалювання.
13	III	Полинь однорічна	<i>Artemisia annua</i> L.	
14	III	Волошка розкидиста	<i>Centaurea adiffusa</i> Lam.	Якісна очистка посівного матеріалу (звертати увагу, особливо, на посівний матеріал конюшини та люцерни). Чергування в сівозміні озимих і просапних культур.
15	III	Повитиця польова (карантинний, паразит)	<i>Cuscuta campestris</i> Yunck.	
16	III	Галінсога дрібноквіткова	<i>Galinsoga parviflora</i> Cav.	У період появи сходів їх необхідно знищити боронуванням та культивацією.
17	III	Стенаксіс північний	<i>Phalacrolooma septentrionale</i> (Fernald. Et Wagenitz) Tsvelev	

Багато інвазійних видів рослин є декоративними і були завезені в Україну саме з метою вирощування на клумбах, в садах і парках. Тому аби не сприяти їх поширенню радимо звернути увагу на наступні рослини і за можливості уникати їх вирощування.

Відомими інвазійними рослинами в Україні є борщівник Сосновського, золотушник канадський, клен ясенелистий (американський), дуб червоний, амброзія полинолиста, ваточник сирійський, тощо. За останні 20–30 років зафіксовано стрімке поширення цих видів, проте факти здичавіння з квітників були зафіксовані ще у ХІХ столітті. Ці рослини швидко розмножуються, переважно мають дрібне насіння, що вітром розсівається за межі населених пунктів, і формують величезні за площею зарості на покинутих полях, узліссях, луках і ділянках з нещільною трав'яною рослинністю. Осередки виду швидко розростаються, витісняючи з трав'яного ярусу інші види і займаючи до 95 % площі.

У зв'язку з цим, розроблено проект по запобіганню та проникненню найнебезпечніших інвазійних рослин, постійного контролю за ними та їх усунення (табл. 1).

Як видно з табл. 1 виявлено 17 рослин, які несуть загрозу не лише лісовому господарству, але й навколишньому ландшафтному середовищу. Знищити небезпечну інвазійну рослину може переважно багаторазове викошування до цвітіння рослини, збирання сухої трави її спалювання та внесення гербіцидів.

На базі Міністерства екології та природних ресурсів України працює робоча група із залученням науковців Національної академії наук України, яка розробила переліки інвазійних видів та проекти законодавчих актів для поводження з ними.

Висновки. Для забезпечення зниження загрозового захоплення природних ділянок інвазійними видами необхідно запровадити різнонаправлені заходи: знищення молодих та дорослих рослин, призупинення росту для недопущення фази цвітіння та плодоношення, проведення протиерозійних заходів, у крайніх випадках використовувати малотоксичні пестициди. Також варто застосовувати ренатуралізацію природних видів та реставрацію угруповань.